

Filosofia nostrada: Tomàs i Joaquim Carreras i Artau

LÍDIA CASADEVALL I DALMASES / MARTA BALLÓ I MASSA

TOMÀS I JOAQUIM CARRERAS I ARTAU NASQUEREN A GIRONA, CIUTAT AMB LA QUAL SEMPRE ESTIGUEREN UNITS sentimentalment, tot i que la seva vida professional esdevingué en gran part a Barcelona. De tota manera, de les diverses institucions que Tomàs Carreras impulsà, fundà i/o dirigí hi ha l'Institut de Estudios Gerundenses, del qual fou el primer president. Joaquim Carreras també n'ocupà un càrrec directiu, quelcom que servia de pretext, tant a l'un com a l'altre, per arribar-se a la seva ciutat natal.

A primera instància la seva obra pot semblar diversa i sense ordre: estudis sobre filosofia, tradició popular, temes jurídics... Ara bé, els seus treballs en general, sobretot els de Tomàs Carreras, no són sinó una mostra d'una actitud pròpia d'uns homes del seu temps. És a finals del segle XIX que Espanya perd les darreres colònies d'Ultramar, últim signe d'un passat esplendorós. Aquest fet provoca, a certs intel·lectuals del país, la necessitat de reflexió davant la nova situació. Tomàs Carreras anomenarà a aquesta necessitat d'un balanç: «examen col·lectiu de consciència» (Introspecció col·lectiva). Les seves exploracions de la mentalitat col·lectiva hispànica i catalana van anar dirigides en dues direccions: a) la compilació i estudi de diferents manifestacions populars i b) l'exploració de la mentalitat reflexiva a través d'obres de grans escriptors hispànics com Cervantes, Ramon Llull, Vicens Vives, Jaume Balmes o Llorenç i Barba. Aquestes obres, relacionades amb fons d'idees de mentalitat popular, eren per Tomàs Carreras matèria per un estudi profund de les concepcions jurídiques, ètiques i filosòfiques dels autors. En els treballs de psicologia del poble català, aquest reconstrueix el procés del pensament filosòfic català en les seves relacions peninsulars i europees amb la intenció de mostrar l'existència d'una tradició filosòfica catalana a partir de la qual s'arribaria a allò que el filòsof anomena una filosofia nostrada, que coincidiria amb l'ideal català de donar-se una cultura íntegra i pròpia, i faria evident la necessitat de formació d'un lèxic filosòfic català.

Tant Tomàs com Joaquim Carreras i Artau estudiaren Dret i Filosofia i Lletres a Barcelona, on es trobaren amb molts dels noms que més endavant haurien de formar part del moviment intel·lectual català com ara els germans Xirau, Creixells o Pericot, i es doctoraren a Madrid. El primer es dedicà llavors intensament als estudis de Filosofia del Dret amb la intenció d'aconseguir la càtedra de Dret Natural de la Universitat d'Oviedo, vacant per la mort de Leopoldo Alas. Aquesta no li fou concedida, però els seus treballs donaren lloc a l'obra *La Filosofía del Derecho en el Quijote (Ensayos de Psicología Colectiva). Contribución a la Historia de las ideas jurídicas, reflexivas y populares, en la España del siglo XVI(1)*, que li valgué una bona reputació. La càtedra no li arribà fins al 1912 a Barcelona, i com a càtedra d'Ètica. I és en el Tribunal d'Oposicions d'aquesta on anticiparà el seu projecte de dur a terme un balanç de la realitat hispana amb el màxim rigor científic, tal com requeria la tradició universitària provinent de l'Escola Històrica del Dret, representada per deixebles de Llorens i Barba i Martí d'Eixalà.

Joaquim Carreras, molt més jove i, sens dubte influït pel seu germà i professor, es decantà també per la investigació filosòfica. El seus esforços anaven encarats a una càtedra a la Universitat, optant abans, però, a una càtedra d'Institut. Al 1920 entrà, per oposició, al cos de Catedràtics d'Institut per a l'ensenyament de Filosofia amb destinació a Palència. Allí hi anà per poc temps, ja que estigué dos anys d'excedència dedicats a preparar la tesi doctoral i com a ajudant del Dr. Serra Hunter. La tesi *Ensayo sobre el voluntarismo en Duns Scot* fou llegida a Madrid al 1923. Llavors s'incorporà altra volta a l'ensenyament a Lugo, Reus i, més tard, Barcelona. A partir de 1939 fou professor auxiliar interí a la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona, a la Secció de Filosofia, fins que al 1951, i per oposició, obtingué la plaça de catedràtic numerari d'Història de la Filosofia.

La figura de Joaquim Carreras s'ha caracteritzat per un tarannà de treball absolutament rigorós, metòdic i profund. Les seves obres es basen, sobretot, en estudis sobre Història de la Filosofia, ja sigui a partir de monografies,

especialment sobre Ramon Llull i Arnau de Vilanova, o bé a partir de la Filosofia i Història de la Filosofia en general. També són rellevants els seus treballs de pedagogia (al 1953 és sol·licitat a la Secció de Pedagogia), i els seus textos escolars per a l'ensenyament mitjà. Però potser ha estat el vessant més polític i controvertit de Tomàs Carreras que ha relegat el personatge de Joaquim Carreras a un segon pla, el qual sobresortí en el camp de la filosofia més tard.

El propòsit de Tomàs Carreras serà el que l'encaminarà, al marge de les classes, a la creació de seminaris, com el Seminari d'Ètica, en el qual organitzà l'«Arxiu de Psicologia i Ètica hispanes» orientat a la investigació documental i que donà lloc al conegut «Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya». Aquest desenvolupà, durant anys i amb l'oposició de certs àmbits universitaris, una feina col·lectiva de compilació i estudi del folklore català que donà lloc a obres com *Manual de Recerques* o els dos volums d'*Estudis i Materials*(2). Es tractarà de descobrir l'ànima col·lectiva espanyola i catalana (Psicologia hispana) a través de les seves diverses manifestacions, tant cultes com populars, des de l'estudi del procés del pensament filosòfic i des de l'exploració del substratum ètnic.

Aquest interès de redescobrir allò propi, que Tomàs Carreras serà capaç d'encarar-ho amb una visió optimista i prometedora, porta la intenció de fonamentar un pensament propi a una cultura i a un territori concret i particular. A la nova Secció de Filosofia, sorgida del desdoblament de la Facultat de Filosofia i Lletres i de la qual Tomàs Carreras serà el primer titular, continua amb els passos marcats de Llorens i Barba en l'estudi de la tradició del pensament català. A aquest va dedicada l'obra *Introducció a la història del pensament filosòfic català i cinc assaigs sobre l'actitud filosòfica*(3) (1931).

Seguint la direcció psicoètnica que regna en totes les seves investigacions, en una direcció clarament relacionada amb l'hermenèutica diltheana, Tomàs Carreras proposà i creà el Col·legi de Becaris per tal d'ajudar estudiants ben dotats però sense recursos, i defensà, per damunt de tot, l'autonomia universitària enfront del règim universitari establert arran de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, fet que li valgué l'enemistat d'un gran nombre de persones.

Fou Joaquim Carreras qui, en vista de les amargues relacions universitàries del seu germà, li proposà dedicar-se més intensament als estudis sobre la Història de la Filosofia amb la continuació de la Història de la Filosofia Espanyola encarregada per M. Menéndez Pelayo i interrompuda al segle XII per la mort d'Adolfo Bonilla Sanmartín. Els germans Carreras Artau donaren una visió més àmplia a la història relacionant el sentir i pensar ibèrics amb el pensament europeu, fidels a la seva concepció de la història del pensament filosòfic. El resultat fou la *Historia de la Filosofía Española. Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*(4) (1934-43), en dos volums, en la qual s'elaborà l'exposició de les diferents escoles, centres de cultura i corrents humanístics medievals. Joaquim Carreras s'encarregà de la introducció i dels capítols sobre Petrus Hispanus i l'escolàstica i els capítols de la recuperada figura d'Arnau de Vilanova, de la qual era un gran especialista. Altres escrits seus mostren les qüestions debatudes sobre les relacions d'aquest metge filòsof, conseller de reis, amb la Corona catalanoaragonesa, amb l'antiescolasticisme, amb els dominics sobre la vinguda de l'anticrist... Els capítols sobre R. Sabunde i la monografia de Ramon Llull anaren a càrrec de Tomàs Carreras. Aquesta el consagrà com a mestre del lul·lisme.

Com molts filòsofs fan en algun moment o altre de la seva vida, es pregunten sobre què és allò al qual han estat dedicant tota la seva vida, la filosofia. Aquest és el cas de Tomàs Carreras. La filosofia, per aquest autor(5), comprèn tots els àmbits, des del coneixement teòric al pràctic; construint un saber útil per a la vida. Per tant, fa crítica profunda a la filosofia allunyada de la realitat, de la societat on ha sorgit, criticant-ne la seva esterilitat. El filosofar, segons ell, té com a nucli, com a cor, el diàleg, i aquest només és possible, fins i tot a l'hora de parlar amb un mateix, després d'un llarg procés social. La filosofia és un fet social que té el seu origen en el saber que l'home és un animal metafísic. L'home té set espiritual. A través del diàleg descobrim, tal com faria el mestre Sòcrates, que tothom és filòsof, que tota persona humana té els requisits per ser-ho. El problema estarà en establir un diàleg de col·laboració, d'equilibri, entre dialogants. Així mateix, l'estat de solitud seria absolutament la mort espiritual, tot i que cal la meditació individual perquè el diàleg pugui esdevenir del tot justificat.

Tomàs Carreras fou reconegut com un gran mestre. L'àmbit de la pedagogia, de l'educació, com a bon intel·lectual, li semblava d'allò més important. Segons la seva opinió, el filòsof hauria de ser l'educador per excel·lència, ja que els únics elements de què disposa són la conversa i el diàleg. A més, aquests professionals haurien de poder ensenyar a pensar, això és, donar pautes per aprendre, al mateix temps que llibertat per crear, i sempre, naturalment, sota un mestratge atent. Segons Tomàs Carreras els grans mestres de la filosofia són homes extremadament ansiosos de la vulgaritat quotidiana i que, a través de l'art del filosofar, acaben unint la seva pròpia persona amb psicologia descriptiva i analítica. Tomàs Carreras defensa que l'historiador de la filosofia ha de reconstruir el procés del pensament filosòfic però sense desvincular-lo dels altres sabers i manifestacions populars que formen part de la cultura d'un poble ni de les necessitats espirituals i ideals de l'època en què el pensament estudiat es troba. L'historiador no pot desvincular l'obra del seu autor, unitat

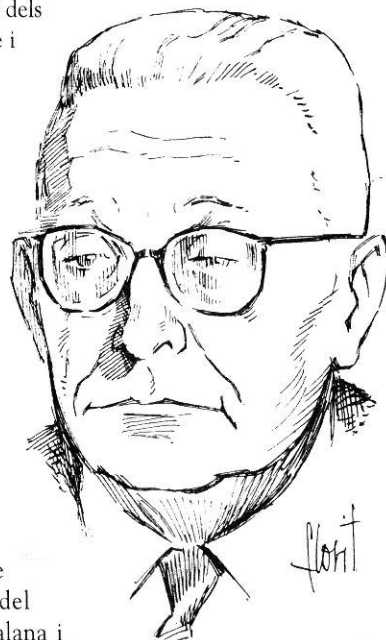
indestriable, de la mateixa manera que aquest ho és del seu moment històric, de la societat on viu i on actua. A la manera hegeliana, no hi ha cap filosofia que no reflecteixi l'esperit del seu temps. La vida i la història mantenen una incessant dialèctica que dóna a la filosofia estímuls vitals per al seu desenvolupament, car filosofar seria un exercici insensat si l'home no en sabés treure, d'aquest mateix coneixement, un principi fecund per a la conducta i l'acció. Els factors històrics del pensament filosòfic han d'anar de la mà de l'evolució dels ideals col·lectius del poble. Sols així s'arribarà a una unitat de cultura, al coneixement d'un poble i a un pensament o filosofia nostrada. Es tracta d'una filosofia de la cultura. Cultura com a creació de l'home i apropiació, al mateix temps, de moltes més coses subjacents en ella, com ara les idees polítiques.

No és indiferent l'aportació política de Tomàs Carreras: aquest, en ser implantada la Generalitat de Catalunya, fou elegit diputat al Parlament català per la província de Girona, en la minoria regionalista. Un cop esclatada la Revolució al 1939, i perseguit a mort, fugí a Itàlia. Quan tornà a l'Espanya Nacional fou, sorprenentment, nomenat conseller de l'Ajuntament de Barcelona. Llavors, un any més tard, designat tinent d'alcalde li fou encomanada la Ponència de Cultura, des de la qual s'imposà les tasques de normalització dels Grups Escolars de la ciutat i de fomentar la vida artística d'aquesta. Va reorganitzar el Museu d'Art Modern i l'Escola de Música i va crear l'Orquestra Municipal i el Museu Etnològic.

Plantejant d'aquesta manera els seus estudis sobre l'activitat filosòfica catalana, intentant acostar la filosofia a la vida, considerada aquesta en tots els seus aspectes tal com manava una filosofia dels valors, Tomàs Carreras reconstrueix el procés filosòfic, lligant línies de pensament per descobrir una activitat filosòfica col·lectiva al llarg de les diferents èpoques, i postulant així l'existència d'una tradició filosòfica catalana. Una tradició que consta més com a inventari filosòfic que com a camí obligat a seguir: «La tradició és sols un punt natural de partida, però deixaria d'ésser-ho si significués la més petita minva del lliure exercici del pensament»(7). L'autor intenta, doncs, a través dels seus estudis històrics de filosofia catalana i espanyola reconstruir una tradició. Existeix, fa notar però, una mancança brutal en la filosofia catalana que és la de disposar d'un lèxic filosòfic propi, amarat de la realitat d'on sorgeix. Només així es podrà pensar plenament aquesta realitat concreta. En aquest aspecte, reivindica la tasca de Ramon Llull en la utilització d'un llenguatge filosòfic popular apte per a l'acció, sent aquesta, en el seu cas, la conversió dels infidels.

Tomàs Carreras no es dedicà merament a la docència a la Universitat sinó que participà activament en la direcció d'aquesta sense arribar a tenir càrrecs de molta autoritat. A part de la creació de seminaris, en els quals col·laboraven tant alumnes com voluntaris, i que ja representava el trencament d'una Universitat del segle XIX, la doctrina, el seu coneixement i l'acció. Aquesta unitat espiritual és la del savi, exemple vivent del filòsof. «Viure i morir com a filòsof és encara la millor filosofia» escriu Tomàs Carreras(7).

La filosofia, segons Tomàs Carreras, és «alhora alliberament i flor de paradís, expressió d'aquell *quid divinum* que s'estella en el fons més recòndit de la naturalesa»(8) i filosofar seria «l'actitud vital d'aquell que té fam de les coses espirituals, que sent cobejança de l'infinit, que té set de l'inconegut»(9).

Joaquim Carreras Arrau

Lídia Casadevall i Dalmases
i Marta Balló i Massa
són llicenciades en Filosofia.

NOTES

1. Publicada en el III Centenari de l'aparició de la novel·la.
2. Barcelona, 1916 i 1918.
3. Barcelona, Llibreria Catalònia, 1931.
4. Madrid, Asociación Española para el Progreso de las Ciencias, Vol. I 1939, Vol. II 1943.
5. «L'art del filosofar». Introducció a la història del pensament filosòfic català i cinc assaigs sobre l'actitud filosòfica. Barcelona, Llibreria Catalònia, 1931.
6. Introducció a la història del pensament filosòfic català i cinc assaigs sobre l'actitud filosòfica. Barcelona, Llibreria Catalònia, 1931, pàg. 90.
7. Introducció a la història del pensament filosòfic català i cinc assaigs sobre l'actitud filosòfica. Barcelona, Llibreria Catalònia, 1931, pàg. 209.
8. Ídem, pàg. 103.
9. Ídem, pàg. 105.